

Posudek na diplomovou práci

Posudek vedoucího diplomové práce

„Rozvoj kognitivních funkcí u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami - Feuersteinovo instrumentální obohacení“,

kteřou předkládá Tereza Miková

Metoda Feuersteinova instrumentálního obohacení (FIE) je v České republice využívána přibližně od devadesátých let minulého století. Přestože v zahraničí je známa již bezmála půl století a byla opakovaně výzkumně prověřena, v České republice k tomu nebylo mnoho příležitostí. Autorka předložené diplomové práce se pustila do nelehkého úkolu prověřit, že také v našich podmínkách je zmíněná metoda skutečně účinná a zaslouží si své místo v nevelkém spektru intervenčních postupů, které podporují rozvoj kognitivních funkcí u dětí, dospívajících i dospělých.

S ohledem na zaměření práce její teoretická část nejprve představuje významné teorie vývoje kognitivních funkcí a následně se zaměřuje na východiska a pozadí metody, která byla použita v rámci výzkumného projektu. Vcelku logicky je nejprve pozornost věnována dvěma klasikům vývojové psychologie – L. S. Vygotskému a J. Piagetovi. Autorka ovšem nezůstává u pouhé rekapitulace jejich názorů a přístupů, kterou můžeme nalézt snad v každé učebnici vývojové i pedagogické psychologie. Místo toho vybírá z obou teorií poznatky, které se ukazují jako klíčové v kontextu instrumentálního obohacení, u obou autorů představuje také přístupy jejich pokračovatelů, kriticky zvažuje přínos i omezení obou teorií a vzájemně je porovnává.

V následující kapitole je představen přístup strukturální kognitivní modifikovatelnosti, který rozpracoval (nejen) na základě výše zmíněných teorií R. Feuerstein. V souvislosti s kognitivní modifikovatelností jsou zmíněny i další koncepty, které zmíněný autor představil – tj. zprostředkované učení, deficity kognitivních funkcí a kognitivní mapa. Autorka využívá jednak původní Feuersteinovy texty, jednak čerpá z textů jeho kolegů a následovníků. Je jen trochu škoda, že některé pojmy a přístupy nebyly rozpracovány více do hloubky, např. proměnné kognitivní mapy. Na druhou stranu text přináší řadu zajímavých poznatků, které byly v českém prostředí doposud představeny spíše ojediněle, a to především ve formě přednášek, nikoli přímo publikovány.

Ve třetí a zároveň poslední kapitole teoretické části je představena metoda instrumentálního obohacení, která je nadále využívána ve výzkumném projektu. Kromě FIE je popsána i další nesmírně pozoruhodná Feuersteinova metoda, která vychází z jeho teoretických přístupů, tedy hodnocení učebního potenciálu. Přestože se hovoří o praktických nástrojích, jsou popisovány v kontextu jejich teoretického zázemí a je zmíněna řada výzkumných studií, jimiž byla v zahraničí účinnost popisovaných metod prověřována. Opět oceňuji, že ač je zjevné, že autorka prezentované postupy pokládá za velmi progresivní a smysluplné, kriticky zvažuje také jejich nevýhody a limity.

Empirická část práce má charakter kvalitativní studie, konkrétně využívá metody akčního výzkumu. S ohledem na současný stav výzkumu na dané téma v České republice i vzhledem k limitované dostupnosti respondentů je volba výzkumné metodologie zcela logická. Velmi oceňuji, že autorka vyvinula maximální úsilí pro objektivizaci dat a snažila se zdroje dat (porozování za využití videonahrávek, rozhovory s rodiči, terénní poznámky) i způsob jejich

zpracování (na analýze vybraných videozáznamů se podíleli další dva hodnotitelé) v souladu s metodologickými přístupy vždy triangulovat. To v důsledku znamenalo, že množství získaných dat i způsob jejich zpracování znamenal vynaložení značné energie a času. Výzkumný projekt trval celý jeden školní rok a autorka práce nejen realizovala sběr a analýzu dat, ale také vedla dvě ze sledovaných šesti dětí metodou FIE, což znamenalo pravidelné lekce s dětmi každý týden po dobu několika měsíců.

Představovalo nelehký úkol získaná data zpracovat do podoby, která je srozumitelná a přehledná. Autorka pro účely jejich analýzy využila již prověřený přístup jiných autorů (M. Mentis a kol.). Nicméně oceňuji, že v kontextu zaměření výzkumného projektu přeformulovala sledované proměnné a nehledala deficity, ale naopak se snažila popsat vývoj. Snad jen trochu nesrozumitelně vyznívá stanovení kategorií při analýze rozhovorů s rodiči sledovaných dětí, kde by si zasloužilo bližší vysvětlení, čím byly kategorie dány.

Pravděpodobně v důsledku množství získaných dat je při jejich prezentaci čtenář občas až zahlcen výčtem různorodých informací. Nicméně výsledky jsou prezentovány velmi systematicky, pro všechny sledované oblasti je dodržován stejný způsob práce s daty a shodná struktura, která je v souladu se stanovenými výzkumnými otázkami. Výsledky přinášejí nesmírně zajímavé údaje. Přestože metoda je v našich podmínkách praktikována ve výrazně omezeném rozsahu v porovnání s požadavky R. Feuersteina, průběžné sledování všech dětí ukazuje, že dochází k řadě proměn v jejich vývoji, které zjevně úzce souvisejí s užitím přístupů zprostředkovaného učení a metody FIE. Je velmi zajímavé, že proměn v projevech dětí si všimají nejen jejich rodiče a lektori přímo při užití metody FIE, ale také učitelé, kteří zpravidla nevědí, že děti absolvují intervenční program.

Empirická část je ukončena obsáhlou diskusí, v níž autorka své výsledky konfrontuje s dalšími tuzemskými i zahraničními výzkumy, nachází paralely i komentuje rozporná zjištění. V této kapitole patrně „zařadoval šotek“, díky němuž je zde jeden odstavec vložen dvakrát na dvou různých místech (str. 96 a str. 98).

Jistou výtkou celé práce je vysoké množství překlepů, včetně například nesprávně uvedeného jména autorky U. Frith, která je nesprávně citována v textu i v seznamu použité literatury. Ze stejných důvodů pravděpodobně došlo k tomu, že v tabulce představující sledované respondenty je uvedena dívka Sára, ačkoliv v dalším textu se hovoří o Sandře. Rovněž v seznamu literatury lze nalézt určité nesrovnalosti v pravidlech citování.

Přes uvedené výtky je práce psána velmi čtivým jazykem a přináší množství pozoruhodných výsledků, postřehů i vyzrálý způsob práce s teoretickými informacemi. Mimo to celý výzkumný design i realizace výzkumného projektu vyžadovaly nesmírnou odhodlanost, vytrvalost i pečlivost a pracovitost autorky, které si zaslouží ocenění. Jsem přesvědčená, že výsledky bezpochyby podpoří další implementaci metody FIE v praxi a obohatí její teoretické pozadí.

Na závěr otázky: Jak byl při realizaci výzkumného projektu naplňován požadavek zprostředkovaného učení? Kterým směrem by se měl ubírat další výzkum problematiky kognitivní modifikovatelnosti?

Tereza Miková předložila práci, která splňuje požadavky kladené na diplomovou práci. Doporučuji, aby se stala předmětem obhajoby na katedře psychologie UK FF v Praze.

Doporučené hodnocení: výborně